

**1923-2016 YILLARI ARASI HÜKÜMET PROGRAMLARINDA DEZAVANTAJLI
GRUPLAR**

DISADVANTAGED GROUPS IN GOVERNMENT PROGRAMS BETWEEN 1923-2016

Öğr. Gör. Abdullah ELMAS

Siirt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, Yerel Yönetimler Bölümü
abdullahelmas@siirt.edu.tr Siirt/Türkiye

ÖZ

Hükümet programları hükümetlerin vizyonunu ve politik felsefesini yansıtan, ülkenin tüm sorunlarıyla ilgili çözüm önerileri ve stratejileri sunan, ülkeyi yönetenlerin duygu ve düşüncelerini ortaya koyan programlardır. Bu araştırmanın amacı dezavantajlı grupların Türkiye Cumhuriyeti hükümet programlarına yansımalarını irdelemektir. Bu çalışma yazılı kaynaklara dayanan nitel bir araştırmadır. Verilerin toplanması, doküman analizi kullanılarak yapılmıştır. Çalışmada doküman analizi ile elde edilen veriler betimsel analiz ve içerik analizi yöntemleri ile çözümlenmiştir.

Anahtar sözcükler: T.C Hükümetleri, Hükümet programları, hükümet programlarında dezavantajlı gruplar

ABSTRACT

Government programs are programs that reflect governments' vision and political philosophy and that put forward solutions and strategy against all the problems of country and that show the feelings and thoughts of those who govern the country. The aim of this research is to study on the reflections of disadvantaged groups in the government programs. This study is a qualitative research based on written sources. Collection of data has been made through document analysis. Those data collected through document analysis in the study have been analyzed through the methods of descriptive analysis and contents analysis.

Key words: T.R Governments, Government programs, disadvantaged groups in government programs.

1. GİRİŞ

Sosyal politikalar alanında çok köklü bir geçmişe sahip olmamıza ve vakıflar gibi çok önemli sosyal politika aktörüne sahip olmamıza rağmen Osmanlı Devleti'nin tarih sahnesinden çekildikten sonra yeni Türkiye Cumhuriyeti'nde gerek verilen savaşlar gerekse vakıf müesseselerinin kapatılması ile dezavantajlı gruplara uzun yıllar gereken önem verilmemiş ve bu gruplar ihmal edilmiştir. Ancak 1924 yılında *Evkaf Vekâleti'nin kaldırılması* ile Osmanlı devletinden kalan vakıfların kapatılma sürecine girilmiştir. Ayrıca ülkenin içinde bulunduğu durum dezavantajlı grupların artmasına yeni dezavantajlı grupların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Eğitimsizlik işsizliği, işsizlik yoksulluğu, savaşlarda çok sayıda şehitlerin olması muhtaç kadınları ve Osmanlı devletinin sona ermesiyle balkanlarda ve diğer coğrafyalarda yaşayan ülkemize göç etmek zorunda olan iskan politikasına tabii tutulanların durumu Özellikle tek parti döneminde 1929 ekonomik buhranı ve II. Dünya Savaşı gibi olayların etkisiyle dezavantajlı gruplar çoğalmış ve çok fazla ihmal edilmiştir. Ancak 1950 li yıllardan sonra dezavantajlı gruplara yönelik çalışmalar hızlanmış ve hükümet programlarında kalkınma planlarında ve siyasi parti programlarında dezavantajlı gruplara yer verilmeye başlanmıştır. 21. yy' da ise artık hükümetler ve sivil toplum kuruluşlarının önemsedığı dezavantajlı gruplara yönelik çok önemli sosyal politikalar geliştirilse de ancak siyasi kararlılık ve bilimsel bir tutarlılık ekseninde geliştirilecek stratejilerin uygulama alanı bulmasıyla dezavantajlı gruplar sorunu çözüme kavuşturulabilir.

2. DEZAVANTAJLI GRUPLAR

“Dezavantajlı gruplar” (ing. disadvantaged groups; fr. groupes défavorisés) kavramı, Batı dillerinden Türkçe’ye doğrudan tercüme edilmiş bir kavramdır. Kendi kendine yeterli olma araçlarına ulaşma olasılığı olmayan ya da sınırlı olan bireyler dezavantajlı bireyler olarak tanımlanmaktadır. Söz konusu bireyler toplumun çoğunluğunun ulaşabildiği ve kullandığı otonomi, teşvik, sorumluluk, özsaygı, topluluk desteği, sağlık, eğitim, bilgilenme, istihdam, sermaye, destek sistemleri gibi bireysel ve sistemsel araçlara ulaşamamaktadırlar (Mayer, 2003: 2).

Dolayısıyla dezavantajlı gruplar, içerisinde buldukları toplumun temel ekonomik, kültürel ve sosyal kaynaklarından mahrum kalan veya mahrum bireylerden oluşan gruplardır. Ancak hangi kesimlerin ya da bireylerin dezavantajlı gruplar kapsamında değerlendirileceği konusunda tam bir görüş birliği mevcut değildir.

2.1.1. Kimler Dezavantajlı Gruba Girer?

Dezavantajlı gruplar denildiğinde çocuklar, kadınlar ve engelliler kast edilse de, bu gruplar üzerine yapılan çalışmalarda çok sayıda ve değişik toplumsal kesimlerden söz edilmektedir. Örneğin Fairlie (2005) çalışmasında etnik azınlıkların yanı sıra eğitim seviyesi düşük olanları da dezavantajlı olarak tanımlamıştır. Bu kesimlerin sosyal hayata entegrasyonu modern toplumların en çok ilgilendiği konulardandır. (Doğu Marmara Kalkınma Ajansı [MARKA], 2011: 20). Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO), dezavantajlı grupları şöyle tanımlamaktadır: Dezavantajlı gruplar, ekonomik durumları, cinsiyetleri, etnik veya dilsel kökenleri, dinleri veya (mesela sığınmacılar gibi) politik statüleri nedeniyle toplumsal ve ekonomik entegrasyon şansları diğer insanlara göre daha düşük olan kimselerden oluşur. Bunlar toprak mülkiyetine veya başka gelir getiren araçlara sahip olamayan ve genellikle sağlık, konut ve eğitim gibi temel toplumsal gerekliliklerden yoksun olan kimselerdir (Caillods,1998: 10). Bu tanım çerçevesinde dezavantajlı grupları şöyle sıralayabiliriz:

- ✓ İşsizler
- ✓ Yoksullar
- ✓ Eğitimsizler
- ✓ Sosyal Güvenliği Olmayanlar
- ✓ Evsizler
- ✓ Ayrımcılığa Uğrayan Sosyal Gruplar
- ✓ Bağımlılar
- ✓ Engelliler
- ✓ Çocuklar
- ✓ Romanlar

Bu dezavantajlı gruplara baktığımızda çoğunlukla iç içe geçtiklerini ve birbirlerini beslediklerini görürüz. Örneğin, eğitimsizler genellikle işsiz; işsiz insanlar yoksul ve çoğu kez de sosyal güvenlikten yoksun olabilmektedir. Özellikle gelir dağılımındaki adaletsizlik dezavantajlı grupların ortaya çıkmasının önemli bir nedenidir. Çünkü Gelir dağılımındaki adaletsizlik, mutlak ve göreceli yoksulluğa neden olmaktadır. Dolayısıyla yapısal nedenlerden kaynaklanan dezavantajlar “mutlak” olarak nitelendirilirken kültür ve toplum tarafından inşa edilen dezavantajlar “göreceli” olarak tanımlanabilir.

Öte yandan 1972 yılında, Birleşmiş Milletler Çevre ve İnsan (Stockholm) Konferansı sırasında Hindistan Heyeti adına söz alan dönemin Hindistan Başbakanı Indira Gandhi’nin, “Kim Kirletiyor?: Zengin ve Güçlüler mi, Fakir ve Güçsüzler mi?” sorusuna verdiği yanıt, oldukça ilginçtir. Açlık, barınma ve yoksulluk...“En büyük çevre kirliliği yoksulluktur”

Bozok (2011: 17)’a göre kendi kendine yeterli olmanın önündeki engelleri ve kendi kendine yeterli hale gelebilmenin araçlarına bakıldığında,

Kendi kendine yeterli olmanın önündeki engeller şu şekilde ifade etmiştir:

- a. Toplumsal ve ailevi destek alamamak

- b. Önyargılarla karşılaşmak ve bunları çözememek
- c. Kurumsal, yapısal destek alamamak
- d. Kolektif olarak hareket edememek
- e. Bireysel sorunları toplumsal düzleme taşıyamamak
- f. Toplumsal dışlanmaya maruz kalmak
- g. Mevcut kaynaklara ulaşamamak
- h. İstihdam, sağlık, eğitim gibi kaynakların hiç olmaması ya da sınırlı olması

Kendi kendine yeterli hale gelebilmenin araçları ise şu şekilde ifade etmiştir:

- a. Kendi kendini yönetebilir hale gelmek: Otonomi
- b. Bağımlılık ilişkilerinden kurtulmak
- c. Hayata dair karar verebilme sorumluluğunu almak
- d. Özsaygı geliştirmek
- e. Gelişmek ve bağımsızlaşmak için destek almak
- f. Toplumsal alanda önyargısız kabul görmek
- g. Sağlık hizmetlerine ulaşmak, Eğitim alabilmek
- h. Fırsatlar hakkında bilgi edinerek seçim ve tercih yapabilme özgürlüğünü elde etmek
- i. İstihdama katılmak
- j. Birliktelikler kurabilmek, örgütlü hareket edebilmek

2.1.4. Dezavantaj Faktörleri

2.1.4.1. Cinsiyet

Erkek olmanın dezavantaj getireceği durumlardan söz etmek güçtür. Hem geleneksel toplumlarda hem de modern toplumlarda kadınların kamusal alandaki aktiviteleri çeşitli nedenlerle sınırlı olabilmektedir.

2.1.4.2. Bedensel Durum

Bedensel kusurlara ya da engellere sahip olan bireylerin kültürel, sosyal ve ekonomik zeminlerde rekabet etmesi çok zordur. Bu bireyler sahip oldukları bedensel engellerin yanı sıra, kendilerine toplumun atfettiği değerlerle de baş etmek zorundadırlar.

2.1.4.3. Yaş

Dezavantajlı grupların oluşmasında yaş önemli bir faktör olarak yerini almaktadır. Çocuklar ve yaşlılar, yani ekonomik olarak “bağımlı” sayılan ve üretime katılma şansları düşük olan insanlar dezavantajlı grupların bir kısmını teşkil etmektedir.

2.1.4.4. Sosyal Tabaka

Sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomi bakımdan hangi toplumsal tabakada yer aldıklarına bağlı olarak kişiler dezavantajlı grup olarak sayılabilir. Örneğin çok düşük gelir düzeyine sahip kimseler bağlı oldukları toplumsal tabaka nedeniyle önemli dezavantajlarla karşılaşabilirler.

2.1.4.5. Etnik ve Dinsel Köken

Bireylerin kendi tercihleriyle ya da doğum nedeniyle içerisinde buldukları dini ve etnik grup, bireyleri dezavantajlı konumuna düşürebilir. Yine bireylerin bir toplum içerisindeki yasal statüleri de bir takım dezavantajlılık durumu meydana getirebilir.

Ayrıca dezavantaj faktörleri yapısal kökenli oldukları için değişmesi zor ve imkansız olan deri rengi, bedensel engel ve biyolojik cinsiyet gibi *doğuştan gelen ve değiştirilemeyen faktörler* ve toplumdan topluma, kültürden kültüre değişen hatta aynı kültür içerisinde evrim gösteren dini özellikler, etnik ve mezhepsel kökenler, anadili ve coğrafi köken gibi *toplum ve kültür içerisinde inşa edilen faktörler* olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

3. TÜRKİYE’DE DEZAVANTAJLI GRUPLAR

Türkiye penceresinden dezavantajlı grupların oluşumuna bakıldığında Türkiye, geleneksel değer yargılarıyla modern kurumsallaşma biçimlerinin birbirine girdiği bir tür “karma toplumsal yapı” ya sahiptir. Bununla birlikte, köyden kente nüfus hareketliliğinin yoğun olarak yaşandığı, etnik ve dinsel açıdan heterojen bir nüfusu sahiptir. Gelir dağılımı yapısı da belirli bir sınıfsal çeşitlilik meydana getirmektedir. Tüm bunların sonucu olarak Türkiye’de cinsiyet, etnik köken, nüfus hareketliliği ve toplumsal tabakalaşma gibi sosyolojik nedenlerden kaynaklanan özgün dezavantajlı gruplar ortaya çıkmıştır (MARKA, 2011: 27).

Türkiye’de “dezavantajlı gruplar” teriminin devlet nezdinde önem arz etmesi, özellikle Avrupa Birliği üyeliği ile ilgili çalışmaların hız kazandığı 2000’li yıllara rastlar. Bu konuda devlet düzeyinde atılan adımlar, yani kanun, tüzük, yönetmelik ve genelge hazırlama gibi resmi faaliyetler AB üyelik süreci kapsamında hayata geçirilmiştir. Bakanlıklar düzeyinde Daire Başkanlıkları ve /veya bu Başkanlıkların alt birimleri olarak dezavantajlı gruplara yönelik birimler kurulmuştur. Örneğin Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü Sosyal İçerme Daire Başkanlığı Dezavantajlı Gruplar Birimi oluşturulmuştur. Bu birimin görevi ise (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü Teşkilat ve Görevlerine İlişkin Yönerge, madde 39):

- Dezavantajlı sosyal grupların sosyal katılım ve uyumunun sağlanmasına yönelik programlar geliştirmek, bu konuda diğer birimler, ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile koordineli olarak faaliyetler düzenlemek.
- Dezavantajlı sosyal gruplara yönelik ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile işbirliği içinde çözüm önerileri geliştirmek, iş ve işlemleri planlamak, koordine etmek ve yürütmek.

Başka bir örnek ise Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı’na bağlı olarak faaliyet gösteren Çalışma Genel Müdürlüğü bünyesinde Dezavantajlı Gruplar Daire Başkanlığının kurulmasıdır. Daire, üç şube müdürlüğüne ayrılarak örgütlenmiştir: Çalışan Çocuklar Şubesi Müdürlüğü; Cinsiyet Eşitliği Şubesi Müdürlüğü ve Özürlüler Şubesi Müdürlüğü. Bu üç dairenin adından da anlaşılacağı gibi Türkiye’de dezavantajlı gruplar denildiği zaman resmi düzeyde başlıca üç toplumsal kesim kastedilmektedir: Çocuklar, kadınlar ve engelliler. Bu üç grup başta olmak üzere her türlü dezavantajlı toplumsal kesimi kapsayan ve hedef alan Dezavantajlı Gruplar Daire Başkanlığı, görevlerini şu şekilde tarif etmektedir (Karakaş, 2010; MARKA, 2011: 28):

- Çocuk işçiliğinin önlenmesi ve çalışma yaşamında dezavantajlı gruplar konusunda ilgili tüm kurum kuruluşlar, sivil toplum kuruluşları, üniversiteler ve sosyal taraflar arasında koordinasyon ve işbirliğini sağlamak,
- Çocuk işçiliğine yönelik ülke politikalarını belirlemek,
- Çalışma hayatında eşit muameleyi teşvik edici ve ayrımcılığın önlenmesine yönelik politika ve stratejiler belirlenmesine yönelik çalışmalar yürütmek ve uygulamaları izlemek,
- Çalışma yaşamında özürlüler konusunda modeller geliştirmek ve yaygınlaştırmak,
- Toplumsal bilinç ve duyarlılık artırmaya yönelik faaliyetler yapmak ve kamuoyunu bilgilendirmek,
- İlgili kurum ve kuruluşlar ile işbirliği içinde gerekli araştırma, analiz ve değerlendirme çalışmaları yapmak,
- Mevzuat çalışmaları yapmak,
- AB uyum çalışmaları kapsamında dezavantajlı gruplara yönelik uyum politikaları geliştirmek,
- Dezavantajlı Gruplara yönelik projeler yapmak,
- İzleme sistemi geliştirmek,
- Basın, yayın ve dokümantasyon merkezi oluşturmak,
- Genel Müdürlük Makamınca verilen diğer işleri yapmaktır.

Ayrıca AB ile Türkiye Cumhuriyeti işbirliği ile uygulanan ve Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı AB Koordinasyon Dairesinin yürütücüsü olduğu Dezavantajlı Kişilerin Sosyal Entegrasyonu ile İstihdam Edilebilirliklerinin Geliştirilmesi Projesi (DESİP) uygulanmaya konulmuştur. Projenin temel hedef ve amaçları ise şu şekildedir (Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı [ÇSGB], 2016):

- Dezavantajlı kişiler için fırsatlar içeren kapsayıcı bir işgücü piyasasını teşvik ederken bu kişilerin işgücüne sürdürülebilir entegrasyonunu sağlamak ve işgücü piyasasında her türlü ayrımcılıkla mücadele etmek
- Dezavantajlı grupların sorunları hakkında farkındalık yaratmak ve onlara karşı olan ve işgücü piyasasından dışlanma ile sonuçlanan ayrımcılıkla mücadele etmek.
- Dezavantajlı kişilere yönelik politika geliştiren ve onların yararı doğrultusunda çalışan başlıca kamu kuruluşlarından biri olan ÇSGB İstihdam Politikaları Daire Başkanlığı ile sosyal ortakların kurumsal kapasitesi artırmak.

4. HÜKÜMET PROGRAMLARI

Türk Dil Kurumu sözlüğünde hükümet; “Devlet işlerini yürütmekle görevli kuruluşlar ve kişiler, toplum bireylerinin iç ve dış güvencelerini ve birbirleriyle ilişkilerini sağladığı gibi onların her tür gereksinmelerini karşılayan bir ya da birkaç kişiden oluşan yasal ya da geleneksel yönetici güç” olarak tanımlanmaktadır.

Hükümetler tek bir siyasi partinin yeterli çoğunluğu sağlamasıyla kurulabileceği gibi çoğunluğu sağlayamayan birden fazla siyasi partinin bir araya gelmesiyle (koalisyon hükümeti gibi) de kurulabilir. Kurulan hükümetin göreve başlaması için ülkenin sorunlarıyla ilgili olarak hazırladıkları program TBMM’de okunur.

TBMM’de okunan bu programda, hükümetin genel olarak ülkenin tüm sorunlarıyla ilgili çözüm önerileri ve stratejilerin izini bulmak olasıdır. Bu nedenle hükümet programlarının iyi bir içeriğe sahip olması ve sonraki süreçlerde bu programda açılan hedeflerin verilen taahhütlerin yerine getirilmesi hükümetlerden beklenir. Diğer bir ifade ile hükümet programı, belirli bir süre zarfında hükümetin yapacağı icraatların bir listesini sunmaktadır (Esen ve Çetin, 2012: 72).

5. YÖNTEM

Bu çalışma yazılı kaynaklara dayanan nitel bir araştırmadır. Verilerin toplanması, doküman analizi kullanılarak yapılmıştır. Çalışmada doküman analizi ile elde edilen veriler betimsel analiz ve içerik analizi yöntemleri ile çözümlenmiştir.

İçerik analizi, belirli kurallara dayalı kodlamalarla bir metnin bazı sözcüklerinin daha küçük içerik kategorileri ile özetlendiği sistematik, yinelenebilir bir tekniktir (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2009). İçerik analizinde, kelimeler, cümleler, paragraflar ve temalar inceleme konusu yapılabilir.

Çalışma 1’den 65. Hükümete kadar ortaya konan hükümet programlarının incelenmesinden oluşmuştur. Bu amaçla halen görev yapan Hükümetlerin programları incelenmiş, programlarda ifade edilen; engelliler (özürlüler), muhtaç kadınlar, eski hükümlüler ve korunmaya muhtaç çocuklardan oluşan dezavantajlı gruplara ilişkin genel bir algılama ve değerlendirme metni olarak yorumlanmıştır.

6. BULGULAR

Türkiye Cumhuriyeti hükümet programları, kurulan hükümetlerin, genel bakış açısını ve gerçekleştirmeyi amaçladığı politikaları, sistemli bir metin haline getirerek, Meclis’in onayına sunduğu birer program metnidir. Bu açıdan değerlendirildiğinde hükümet programları, siyasi tarihimizin içinde önemli bir yer tutmaktadır (Özyılmaz, 2012: 141). Hükümet programlarında, hazırlandıkları dönemin şartlarından etkilendiği görülmektedir. Araştırmaya konu olan 65 hükümetten II. İnönü Hükümeti ve II. Gürsel Hükümeti program getirmemiştir.

Tablo 1: Hükümet Programlarında Eski Hükümlüler

Kategoriler	Veri kodlar	Frekans (f)	Yüzde (%)
Topluma uyum	Yeniden İntibaklarını sağlama	3	50
	İstihdamları	3	50

Tablo 1’de görüldüğü üzere hükümet programlarına dezavantajlı grup olarak eski hükümlülerin pek fazla yansımamıştır. Programlarda Eski hükümlülerin istihdamı %50 oranında şu şekillerde yer almıştır: III. Ecevit Hükümeti programında “*Sakatlarla eski hükümlülerin yeniden işe alıştırılmaları ve iş bulma olanakları genişletilecektir.*”, Akbulut Hükümeti Programında “*... Eski hükümlülerin istihdam alanlarında değerlendirilmesi temin edilmek suretiyle topluma yararlı birer kişi olmaları sağlanacaktır.*” ve I. Demirel Hükümeti programında “*Gerek meşruten ve gerekse bihakkin tahliye edilen hükümlülere ikâmet edecekleri mahalde iş temin etmek...*”

Eski hükümlülerin cemiyet hayatına intibakları hükümet programlarında % 50 oranına şu şeklede değinilmiştir: I. Demirel Hükümeti programında “...kendilerini cemiyete intibak ettirmek hususunda her türlü yardımı yapmak maksadıyla patronaj müessesenin kurulmasına biran evvel tevessül edilecektir.” Akbulut Hükümeti Programında “cezasını çekmiş suçluların cemiyete yeniden intibaklarını kolaylaştırmak...” VIII. İnönü Hükümeti programında “Cezasını çekmiş mahkûmların cemiyete intibaklarını kolaylaştırmak yolunda çalışmalara devam edilecektir.”

Tablo 2: Hükümet Programlarında Engelliler

Kategoriler	Veri Kodları	Frekans (f)	Yüzde (%)
Topluma uyumları	Meslek ve sanat eğitimi	8	5,79
	Rehabilitasyon merkezi açma	1	0,72
	Ayrımcılık yapılmaması	2	1,44
	İşe yerleştirme	13	9,42
	Sosyal politikalar geliştirme	5	3,62
	Özel ilgi gösterme	6	4,34
	Kentlerin tasarımı	6	4,34
	Özel sektöre teşvik	3	2,17
	Eğitim-öğretimleri	10	7,24
	Hizmetlere erişim kolaylığı	10	7,24
	Rehabilitasyonları	11	7,97
	Yaşama aktif katılım	8	10,8
	Çalışmayanlara maaş bağlama	2	1,44
	Kendi işlerini kurmasını sağlama	2	1,44
	Yerel yönetimlerle işbirliği yapma	2	1,44
Mevzuat	Yasal düzenleme yapma	6	4,34
	Yasalara işlerlik kazandırma	2	1,44
	Anayasal görev	1	0,72
Kentsel tasarım	Engelsiz yaşam merkezleri	4	4,05
	Kamu binalarının tasarımı	3	2,17
	Çevre tasarımı	1	0,72
	Mahallelerin tasarımı	2	1,44
Ekonomi	Kentsel tasarım uygulamaları geliştirmek	2	1,44
	Çok zor durumdalar	1	0,72
	Devletin imkânları seferber edilmesi	3	2,17
	Sosyal yardımlar	10	7,24
	Bakım hizmeti	6	4,34
Harcanan para	8	5,79	
	TOPLAM	138	100

Hükümet programları incelendiğinde engellilerden ilk defa II. Demirel hükümetinde bahsedildiği görülmektedir. II. Demirel Hükümeti Programında: “ Sakatların ve hastalık sebebiyle bedeni ve ruhi kabiliyetlerini kısmen veya tamamen kaybeden kimselerin rehabilitasyonu ve kendilerinin fiziki yapılarına göre yeni meslek edinmelerini sağlayan rehabilitasyon merkezleri artırılacaktır.” şeklinde geçmektedir. Hükümet programında engellilerle ilgili %9,42 oranla en çok engellilerin istihdamı üzerinde durulmuştur. ilk defa II Demirel hükümetinde bahsedilen engelli istihdamına II. Ecevit Hükümeti programında “... iş bulma olanakları genişletilecektir.” ; I.Yılmaz Hükümeti döneminde “ ...istihdam imkânları temini başlıca çalışmalarımız arasındadır.” ; II. Erdoğan Hükümetinde “ Özürlü vatandaşlarımızın istihdamını artırmak amacıyla, özel sektörde çalışan özürlülerin sosyal sigorta primleri hazine tarafından ödenecektir.” ; III. Erdoğan Hükümeti ve Davutoğlu Hükümetinde “... Kamuda engelli istihdamını beş kat artırdık... Hükümetimiz döneminde kamu ve özel sektördeki özürlü kontenjanlarının doldurulmasına yönelik tedbirleri almaya devam edeceğiz.” şeklinde yer almıştır. Engellilerin istihdamından sonra en çok %7,97 oran ile rehabilitasyonları hükümet programlarında yer almıştır. örneğin III. Erdoğan Hükümeti döneminde: “Önümüzdeki dönemde, engellilerimize başvurularına gerek kalmaksızın rehabilitasyon ve sosyal destek alanlarında ASDEP Programı çerçevesinde hizmet verilecektir.” şeklinde yer almıştır.

Engellilerle ilgili en az değinilen husus ise engellilere bakımın devletin bir anayasal görevi olduğu engellilere yönelik çevre tasarımı, rehabilitasyon merkezi açma, ekonomik olarak çok zor durumda olduklarına %0,72 oranında değinilmiştir. Hükümetler programlarında en çok toplumsal uyum kategorisinde yer vermişlerdir. Ekonomi kategorisinde en çok % 7,24 oranı ile sosyal yardımlar yer almaktadır. Mevzuat kategorisinde %4,34 oranı ile yasal düzenlemeler yapma hükümet programlarında yer almaktadır. Örneğin II.

Erdoğan Hükümeti programında “Özürlüler Kanunu çıkarılarak dünyadaki bir çok ülkeye örnek olacak şekilde, toplumda Özürlü bireylere hak ettikleri değer verilmiştir.” şeklinde yer almıştır.

Tablo 3: Hükümet Programlarında Korumaya Muhtaç Çocuklar

Kategoriler	Veri kodları	Frekans (f)	Yüzde (%)
Kimsesiz çocuklar	Eytam sandıklarının ıslahı	1	1,75
	Güvenlik hizmetlerine erişim kolaylığı	2	3,50
	Eğitimi	4	7,0
	Yasal düzenlemeler	7	12,28
	İhtiyaçlarının karşılanması	3	5,26
	Bakım ve yetiştirilmeleri	9	15,78
	Kurumsal düzenleme	2	3,50
	Barınma Hizmetleri	8	14,03
Çalışan çocuklar	Gelişmelerini engelleyici yaşta ve biçimde çalışmaları yasaklama	2	3,50
	Haklarının korunması	2	3,50
	Topluma kazandırılması	3	5,26
	Eğitiminin sürdürülmesi	2	3,50
	Çalışan çocukların sorunlarının çözülmesi	1	1,75
Sokak çocukları	Ailelerine kazandırılması	1	1,75
	Ailelerine psikolojik ve sosyal destek programları uygulanması	1	1,75
	Topluma kazandırılması	3	5,26
	Yerel yönetimlerle işbirliği	1	1,75
Suça itilen çocuklar	Çocuk suçluluğu ile mücadele	1	1,75
	Çocuk Mahkemeleri	2	3,50
	Topluma Kazandırılmaları	2	3,50
	TOPLAM	57	100

Hükümet programlarına korunmaya muhtaç çocukların yansımaları en çok %15,78 oranı ile kimsesiz çocukların bakım yetiştirilmeleri yansımıştır. İrmak Hükümeti Programında, “*korunmaya muhtaç çocukların bakım ve yetiştirilmesine önem verilecektir.*”. Bakım ve yetiştirilmelerinden sonra ise en çok barınma hizmetleri %14,03 ile yer almıştır örneğin II. Erdoğan Hükümeti programında, “*Yenilikçi bir uygulama olarak “Sevgi Evleri Projesi” hayata geçirilmiş, çocuklarımız aile ortamına yakın şartlarda oluşturulan sevgi ve çocuk evlerine taşınmaya başlamıştır.*” şeklinde yer almıştır.

Hükümet programlarında İstismara maruz kalan dezavantajlı çocuklara hiç değinilmemiştir. Tablo 3’e bakıldığında Ailelerine kazandırılması, Ailelerine psikolojik ve sosyal destek programları uygulanması, çocuk suçluluğu ile mücadele, çalışan çocukların sorunlarının çözülmesi, yerel yönetimlerle işbirliği ve eytam sandıkları % 1,75 ile en az orana sahiptir. Hükmet programlarında özellikle kimsesiz ve muhtaç çocuklar ile çalışan çocukların daha fazla yansıdığını görmekteyiz. Örneğin I. Çiller Hükümeti programında “*Korunmaya, bakıma muhtaç çocuk, genç ve yaşlılarımızın ihtiyaçlarının karşılanması Hükümetimizin öncelikli hedeflerindedir. Özellikle kimsesiz çocuklarla çalışan çocukların her türlü sorunlarının çözümlenmesi için çaba gösterilecektir.*” şeklinde yer almıştır.

Tablo 4: Hükümet Programlarında Dezavantajlı Kadınlar

Kategoriler	Veri kodları	Frekans (f)	Yüzde (%)
Dullar	Eşi şehit olan dulların TSK’ ya ait Sağlık tesislerinden yararlanmaları	1	1,47
	Ekonomik şartların iyileştirilmesi	10	14,70
	Sosyal şartlarının iyileştirilmesi	1	1,47
	Ekonomik olarak zor şartlarda oldukları	1	1,47
Mevcut durum ve Amaçlar	Haklarının korunması	4	1,62
	Güvenlik hizmetlerine erişim kolaylığı	1	0,54
	Yasal düzenlemeler yapılması	16	23,52
	Sosyal, siyasi ve ekonomik yaşama katılımı	7	10,29
	Kadınların bireysel ve toplumsal olarak daha da güçlenmeleri	2	2,94
	Sosyal güvencelerinin sağlanması	1	1,47
	Kadın girişimci sayısının artırılması	2	2,94
	Eğitilmesi	6	8,82

Tablo 4 (Devamı): Hükümet Programlarında Dezavantajlı Kadınlar

Kategoriler	Veri kodları	Frekans (f)	Yüzde (%)
	İstihdamı	3	4,41
	Kadına yönelik istismarın önlenmesi	1	1,47
	Kadına şiddetin önlenmesi	3	4,41
	Töre ve namus cinayetleri	2	2,94
	Kadınların korunma ve barınması	4	2,16
	Dini inançlarından dolayı ayrımcılığa uğrayanlar	3	4,41
	TOPLAM	68	100

Tablo 4'e bakıldığında Hükümet programlarında dezavantajlı kadınlarla ilgili yasal düzenlemelerin %23,52 oranı ile en çok yer aldığını görüyoruz. Örneğin Davutoğlu Hükümeti programında "Kadınlarımız için pozitif ayrımcılık anayasal güvenceye kavuşturulmuştur. Cumhuriyet tarihinde ilk defa, TBMM bünyesinde Kadın-Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu kurulmuştur." şeklinde yer almıştır. Yasal düzenlemelerden sonra en çok yansıyan %14,70 oranı ile dul kadınların ekonomik şartlarının iyileştirilmesi olduğu görülmektedir. Örneğin III. Ecevit Hükümeti Programında "Dul ve yetim aylıkları adaletli bir düzeye yükseltilecektir." Tablo 4'e göre hükümet programlarına En az yansıyan ise: dezavantajlı kadınların istihdamları, dul kadınların ekonomik olarak zor şartlarda olduğu, dul kadınların sosyal ve ekonomik şartlarının iyileştirilmesi, Güvenlik hizmetlerine erişim kolaylığı, Kadına yönelik istismarın önlenmesi ve Sosyal güvencelerinin sağlanması % 1,47 oranı ile en az yer almıştır.

7.SONUÇ VE ÖNERİLER

Hükümet programlarında dezavantajlı grupların yansımaları Türkiye'nin anayasada ifadesini bulan sosyal devlet ve hukuk devleti olması özellikle son 35 yılda enflasyonist baskıların etkisi ve Türkiye'nin AB üyelik süreci ve Uluslararası antlaşmalara taraf olmasıyla daha da artmıştır. Ancak dezavantajlı grupların hükümet programlarında yeterince yer aldığını söyleyemeyiz. Ayrıca Türkiye'de dezavantajlı gruplar lehine gerek devlet eliyle gerekse sivil toplum kuruluşları nezdinde bazı çalışmalar söz konusu olmakla birlikte, bu çalışmaların yeterli düzeye ulaştığını söylemek için erken olduğu düşünülmektedir. Bu konuda bilimsel araştırma ve uygulamaların ise henüz emekleme aşamasında olduğunu söylenebilir. Toplumda diğer gruplarla aynı haklara sahip olan fakat değişik birçok engel nedeniyle bu imkânlarla ulaşamayan bu nedenle yaşam kalitesinde eksiklik yaşayan bu insan grubunun yaşam kalitesinin artırılmasına yönelik öncelikle yerel yönetimlerin atmaları gerek önemli adımlar bulunmaktadır. Ayrıca bu duruma hükümetler programlarında ve icraatlarında hak ettiği yeri vermelidirler. Bu duruma ilişkin gerekli politikaların üretilmesi, hayata birkaç adım geriden başlamış olan bu grupta yer alan bu insanların topluma adapte olmaları ve topluma kazandırılması açısından oldukça önemlidir. Türkiye'nin anayasasının da temel ilkelerinden olan eşitlik ilkesi düşünüldüğünde devlette bu grupta yer alan insanların diğer vatandaşlara sağlanan olanaklara ulaşma noktasında gerekli adımların atılmasına yönelik çalışmaların yapılması bir zorunluluk olarak görülmelidir. Çünkü her vatandaşın tüm imkânlarla ulaşması sahip olduğu en doğal haklarından biridir. Bunlara ulaşmalarını sağlamak ise devletin en önemli asli görevlerindedir. Ayrıca dezavantajlı gruplarla ilgili sorunların çözümünde başarıya ulaşmak için yerel yönetimlerin ve STK'ların daha fazla işe koşulması ve bilimsel ve siyaset üstü bir devlet politikasının geliştirilmesi kararlılıkla uygulanması sorunların çözüme kavuşturulmasını sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

ASPB (2016) Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü Teşkilat ve Görevlerine İlişkin Yönerge, [www.aile.gov.tr /data/... /athgm_teskilat_ ve_ gorevleri_ yonergesi.pdf](http://www.aile.gov.tr/data/.../athgm_teskilat_ve_gorevleri_yonergesi.pdf) (Erişim Tarihi: 27/02/2018)

Bozok, N. (2011), Sosyolojik Değerlendirme Raporu, Boyner Yayınları, İstanbul.

Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2009). Bilimsel Araştırma Yöntemleri (5. basım). PegemA Yayıncılık, Ankara.

Caillods, F. (1998). Education strategies for disadvantaged groups: Some basic issues. UNESCO, International Institute for Educational Planning.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (2016) DESİP Hakkında <http://www.desip.org/proje-bilgileri/desip-hakkinda/>(Erişim Tarihi: 27/02/2018)

Doğu Marmara Kalkınma Ajansı (2011) Dilovası'nda Dezavantajlı Grupların İstihdam Potansiyelinin Artırılması: Araştırma Sonuç Raporu, MARKA Yayınları, İstanbul.

Esen, Ş., ve Çetin, S. (2012). Siyasi Parti ve Hükümet Programlarında Girişimcilik ve İnovasyon. Dumlupınar University Journal of Social Science/Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, (34).

Fairlie, Robert W. (2005), "Entrepreneurship among Disadvantaged Groups: An Analysis of the Dynamics of Self-Employment by Gender, Race, and Education", içinde Handbook of Entrepreneurship eds. Simon C. Parker, Zoltan J. Acs, and David R. Audretsch, Kluwer Academic Publishers.

Hükümet Programları, https://www.tbmm.gov.tr/kutuphane/e_kaynaklar_kutuphane_hukumetler.html, (Erişim Tarihi:20.01.2018)

Karakaş, İ. (2010) Dezavantajlıların da Daire Başkanlığı Kuruldu. <http://www.isakarakas.com.tr/dezavantajlilarin-da-daire-baskanligi-kuruldu/>(Erişim Tarihi, 27/02/2018)

Mayer, E. S. (2003). What is a Disadvantaged Group? Minneapolis: Effective Communities Project.

Özyılmaz, E.V. (2012), Türkiye'de Siyasal Parti Ve Hükümet Programlarında Laiklik Anlayışı, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.